

Vojtech ALEXANDER (*30. 05. 1857 Kežmarok †15. 01. 1916 Budapešť)

Lekár, humanista, vedec, prvý univerzitný profesor röntgenológie a zakladateľ rádiológie v Uhorsku, vynálezca nových diagnostických postupov.

Narodil sa v nábožensky a národnostne tolerantnom prostredí kultúrneho centra Spiša do zámožnej rodiny kežmarského starostu a neskôr mestského kapitána Ignáca Gregora Alexandra, ktorý mal s manželkou Ruženou Matildou Beckovou ešte staršiu dcéru Máriu Adelu. Po skončení Mestskej katolíckej ľudovej školy v Kežmarku absolvoval stredoškolské štúdiá na vychýrenom evanjelickom lýceu v rodnom meste, kde v roku 1879 zmaturoval s vyznamenaním. Tam začal talentovaný študent písať básne v materinskej spišskej nemčine, čomu sa venoval po celý život. Na Lekárskej fakulte Uhorskej kráľovskej univerzity v Budapešti vynikal najmä v anatómii, patológii a fyziológii. Už v 2. ročníku získal cenu s profesijným predikátom „Preparator musei“ a stal sa demonštrátorom na Ústave anatómie. Ešte ako medik publikoval v lekárskom časopise svoju prvú odbornú prácu. Neskôr získal aj ďalšie ocenenia a štipendium, pričom po promócií v roku 1881 sa stal tiež prvým asistentom na Ústave patológie a zakrátko potom pracoval aj ako prosektor v budapeštianskej nemocnici pre nemajetné deti, kde nadobudol vynikajúce zručnosti v chirurgii. Na otcovu žiadosť sa vrátil do rodného Kežmarku, kde pôsobil ako praktický lekár, chirurg a mestský fyzikus. V priestoroch Kežmarského hradu si zriadil ambulanciu s operačnou sálou a s lôžkovým oddelením pre chudobnejších pacientov. V roku 1886 založil s Alžbetou Schwartzovou harmonické manželstvo, v ktorom s láskou a v humanistickom duchu svojich predkov vychovali päť detí (tri dcéry: Alžbeta – lekárka, Matilda – učiteľka hudby a Agnesa – akademická maliarka, a dvoch tragédiami poznačených synov: Vojtech – zahynul ako vojenský letec a najmladší Imrich

dopltil zdravím na otcove experimenty). Po temer 25 rokoch pôsobenia v rodisku sa v roku 1907 znovu vrátil do Budapešti, kde založil prvú katedru röntgenológie a rádiológie. Tu po 8 rokoch umiera ako 58-ročný na následky choroby z ožiarenia a celkové vysilenie organizmu z prepracovania. Jeho ostatky boli prevezené do Kežmarku.

Odchod MUDr. Alexandra z centra Uhorska na perifériu monarchie vôbec neznamenal ustrnutie medicínskeho vývoja a prekážku rozvoja či aktivít jeho všestranne tvorivej osobnosti. Stal sa váženým a obľúbeným „lekárom chudobných“ a spiritus agens spoločenského života mesta. V roku 1897 bola vďaka jeho iniciatíve v Kežmarku založená pobočka Krajinského spolku invalidov a sociálneho zaopatrenia. Ako mestský fyzikus zdôrazňoval význam preventívnej medicíny a zdravotníckej osvety. Presadil vybudovanie mestskej kanalizácie, vodovodu i elektrifikácie, založil Kežmarský okrásľujúci spolok. Značné úsilie vynaložil pri organizovaní finančných zbierok na postavenie kežmarskej nemocnice, či založenie liečebného ústavu pre nemajetných chorých tuberkulotikov. Od roku 1891 bol aktívny aj v Spolku spišských lekárov a lekárníkov, ktorý z jeho podnetu pravidelne zverejňoval odborné práce, články a spolkové správy v ročenke spolku, ním redigovanej od roku 1894. Keď sa v roku 1895 dostal k vedeckému pojednaniu nemeckého fyzika W. C. Röntgena o X-lúčoch, nadchol sa víziou ich medicínskeho využitia a pri stretnutí s ním získal aj ďalšie informácie o Rtg-prístroji. Na jeho popud uvoľnil v roku 1897 Spolok spišských lekárov a lekárníkov zo Spišskej nemocničnej základiny potrebné financie na zakúpenie prvého röntgenového prístroja na území Uhorska, čím na Spiši vzniklo prvé rádiodiagnostické pracovisko v Rakúsko-Uhorsku. Pri zdokonaľovaní prác na ňom mu pomáhala dielňa Textilnej školy aj konzultácie s prof. F. Lenardom, nositeľom Nobelovej ceny za fyziku v roku 1905. Zostrojil negatoskop na vyhodnocovanie Rtg-snímkov a kinematograf na prezentáciu röntgenom sledovaných fyziologických procesov v tele: vývoj osifikácie kostí (tiež ako prvý röntgenologicky rozpoznal vrodené syfilitické zmeny kostí), tuberkulózných pľúcnych zmien. Venoval sa aj štúdiu kontrastných látok pri rádioterapii a diagnostike obličiek a močových ciest. Svojou metodikou trojrozmerných Rtg-snímkov položil základy plastickej röntgenografie, ktorej postup harmonizácie kontrastu dnes využíva počítačová tomografia i digitálna videesubtrakčná angiografia. Vypracoval prehľadový anatomický atlas z Rtg-snímkov, čím sa stal prvým monografickým spracovateľom tejto problematiky na svete. Výsledky svojej bádateľskej práce zverejnil vo vyše 110 odborných prácach a prednáškach na mnohých svetových kongresoch v Európe. Svoje štúdie o rádiológii publikoval v nemeckých i anglických odborných časopisoch, ktoré vychádzali v Európe aj USA.

Už v roku 1905 predsedal prvému kongresu Nemeckej röntgenologickej spoločnosti v Berlíne a dnes je jeho busta v Panteóne rádiológov v Mníchove. Zväz maďarských röntgenológov každoročne udeľuje bronzovú plaketu s jeho portrétom svojim najúspešnejším kolegom. Jeho meno nesie rádiologický ústav v Budapešti, Spolok lekárov Dr. Vojtecha Alexandra v Kežmarku, ale aj NsP a ulica s jeho pamätnou tabuľou v Kežmarku. Tu, na priečelí Lyceálnej knižnice je inštalovaná tabuľa s jeho bustou. Súbor najstarších röntgenových snímok prof. MUDr. Vojtecha Alexandra je od r. 1988 vyhlásený za našu národnú kultúrnu pamiatku a vystavený s jeho pozostalosťou v Múzeu v Kežmarku. Jeho osobný archív je uložený v Spišskom archíve v Levoči.

(DB)